

Огляд документів є різновидом слідчого огляду і здійснюється відповідно до правил, розроблених криміналістикою для даного виду об'єктів.

Згідно зі ст. 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в ч.1 ст. 98 КПК України.

У процесі криміналістичного аналізу документа увага повинна бути сфокусована щодо: характеру і видової належності документа, його призначення, справжності; власних зовнішніх ознак (матеріалу, часу, місця, способу і засобах виготовлення); характеру, суті, змісту, деталях, специфічних особливостях відображеного об'єкта; місця, часу, способу, умовах, обставинах фіксування об'єкта; кримінальних і некримінальних змінах фактури, структури, окремих компонентів документа; інформації про осіб, про органи та організації, що мають будь-яке відношення до документа у зв'язку з його виготовленням, зберіганням, передачею, збутом, вивченням, використанням на окремих етапах або на всьому шляху його руху аж до моменту виявлення та криміналістичного дослідження; обставин, пов'язаних з тим, яким чином документ опинився у розпорядженні осіб, що проводять розслідування, іншу діяльність в кримінальному провадженні (місця, часу його виявлення, каналу надходження тощо); цілей і можливостей використання інформації виявленої при дослідженні документа в кримінальному провадженні.

В процесі огляду документа необхідно перевіряти і встановлювати відповідність діючих форм документів, послідовність, повноту і правильність заповнення реквізитів, порядкової нумерації і наявності необхідних підписів. Шляхом зіставлення господарської операції, відображеної в документі, з різними взаємопов'язаними показниками, подіями визначається, чи була об'єктивна можливість її виникнення. Також в ході огляду документа необхідно встановити відповідність здійсненої господарської операції діючим правилам, вимогам статуту або установчого документа, законів, інструкцій та указів. Перевіряється правильність підсумкових показників, результатів різних підрахунків і обчислень, інших арифметичних дій, що виконуються при оформленні та обробці документів.

Також слід зазначити, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам ст. 99 КПК України, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

ПРАВО ПІДОЗРЮВАНОВОГО НА ДАЧУ ПОКАЗАНЬ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Глушко А.П., старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Реалізація процесу забезпечення прав і законних інтересів особи у кримінальному судочинстві складається із певних гарантій його учасників. Розглянемо підозрюваного, як учасника кримінального судочинства та його процесуальний статус.

Саме підозрюваний є головною фігурою кримінального судочинства, має найбільше коло прав у порівнянні з іншими учасниками процесу, але його процесуальний статус підлягає перегляду. Внаслідок принципу презумпції невинуватості він вважається невинним у вчиненні злочину до моменту проголошення стосовно нього обвинувального вироку. Але, аналіз норм

чинного КПК свідчить, що в його нормах реалізовано обвинувальний характер судочинства.

Дослідження свідчать, що 31 відсоток опитаних слідчих відповіли, що у роботі слідчого презумпція невинності має чисто формальне значення; 5 відсотків відповіли, що вони завжди прагнуть «розколотися» підозрюваного і домогтися визнання ним своєї вини; і лише 6 відсотків вважають підозрюваного невинуватим, доки не будуть зібрані докази, що виключають сумніви у його винуватості. На жаль, таке зневажливе ставлення до підозрюваного зберігається і сьогодні і необхідно прикласти значних зусиль, щоб змінити це ставлення суспільства та органів слідства до зазначених учасників кримінального процесу.

Права підозрюваного не зосереджені в окремій статті кримінально-процесуального закону, а розпорошені по ньому. Вони також передбачені в Конституції України та в інших законах. Загальновизнані права підозрюваного зазначені в ст. 42 КПК. Усі права підозрюваного складають його право на захист, встановлене ст. 59 Конституції України: підозрюваному забезпечується право на захист.

Однією з найскладніших проблем щодо прав і обов'язків підозрюваного сьогодні є реалізація положень Конституції України, які виключають відповідальність за відмову давати показання щодо себе. Надання підозрюваному права давати показання або відмовитися давати показання і відповідати на запитання (п.4 ч.1 ст.224 КПК) не вичерпує всього змісту ст. 63 Конституції. За змістом даної статті, у деяких слідчих діях, що ґрунтуються на повідомленні підозрюваного про обставини, які мають значення для провадження але стосуються його самого (наприклад, відтворення обставинки і обставин події тощо), він також має право відмовитися від участі у них. Однак у ст. 42 КПК про це не зазначено. Зміст зазначеної статті Конституції не дає підстав вважати, що дана норма (особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів) стосується лише потерпілих і свідків. Очевидно, що ця норма може застосовуватись до будь-яких учасників процесу, зокрема і до підозрюваного.

На нашу думку, підлягають перегляду положення норм КПК щодо права підозрюваного на надання показань або відмову від них. Право не свідчити проти себе, зокрема, передбачає, що сторона обвинувачення у кримінальному провадженні намагається довести свої обвинувачення, не спираючись на докази, отримані методами тиску та примусу проти волі підозрюваного. У цьому сенсі це право тісно пов'язане з презумпцією невинуватості. Так наприклад, у США таке право отримало назву «привілей проти самообвинувачення» або «привілей п'ятої поправки», оскільки воно гарантоване п'ятою поправкою до Конституції країни. Ним може скористатися будь-яка інша особа без наслідків у вигляді офіційного обвинувачення.

У зв'язку з цим, слід звернути увагу на таку проблему, як правдивість показань підозрюваного. Відомо, що суть будь-яких доказів у кримінальному судочинстві (серед яких є і показання осіб) у тому, що вони мають істотне значення для конкретного кримінального провадження. Тому, на нашу думку, вони обов'язково мають бути правдивими, відповідати дійсності, при цьому не має значення, хто є джерелом походження даного доказу: потерпілий, свідок, або підозрюваний. Тому, на нашу думку, кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство повинно містити положення що зобов'язують підозрюваного давати правдиві показання.

Відомо, що в Україні до кримінальної відповідальності за дачу завідомо неправдивих показань притягаються лише окремі учасники кримінального судочинства, але підозрюваного до їх числа не віднесено. Така ситуація не повною мірою відповідає встановленою Конституцією рівністю усіх громадян перед законом та судом. Адже за умови реалізації цього принципу, усі учасники процесу несли б однакову відповідальність за ті ж самі дії. У частині 1 і 2 ст. 63 Конституції України зазначено, що обвинувачений для захисту своїх інтересів має право відмовитися від показань, скористатися своїм імунітетом

або допомогою захисника, що підтверджено статтею 42 КПК України. Але це не означає, що він має право давати неправдиві показання.

Права підозрюваного не повинні надавати йому переваги перед іншими учасниками кримінального процесу та можливості уникнення відповідальності за вчинений ним злочин. Ми вважаємо, що підозрюваний має право відмовитись давати показання, проте якщо він не користується цим правом, то його показання мають бути правдивими. Адже лише за таких умов можлива реалізація принципу рівності усіх учасників кримінального процесу перед законом та судом.

УДК 343.98:343

СТАТУС ОСОБИ, ЩОДО ЯКОЇ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПРИМУСОВІ ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО АБО ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ, НА СУДОВІЙ СТАДІІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Патик А.А., к.ю.н., викладач кафедри досудового розслідування злочинів ННІПФПСМ НАВС

На сьогодні ми є свідками адаптації нещодавно прийнятого Кримінального процесуального кодексу України. Вочевидь, основні зміни та реформи в ньому направлені на оптимізацію забезпечення та захисту прав людини, а особливо осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності. Безперечно ці зміни обумовлені обранням нашою державою політичного курсу на інтеграцію до Європейського союзу і наближення українського законодавства до норм європейського права, зокрема до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, підписаною 1950 року країнами-членами Ради Європи та Україною вже 09.11.1995 р. у м. Страсбурзі.

Однак, як і будь-який шойно прийнятий законодавчий проект, Кримінальний процесуальний кодекс України не є досконалим і потребує певних уточнень та доопрацювань, які обов'язково найближчим часом знайдуть своє відображення у вигляді змін та доповнень до його норм. Проте зараз ці проблемні питання залишаються відкритими і потребують свого висвітлення та обговорення для подальшого їх вирішення.

Відповідно ст. 42 КПК України, обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому статтею 291 цього Кодексу.

Цікавим є те, що термін «підсудний» використовується законодавцем у даному кодексі лише три рази: п.19 ч. 1 ст. 3 – обвинувачений (підсудний) є стороною захисту; ст. 42 – наведена вище; ч. 3 ст. 574 Центральний орган України щодо видачі особи (екстрадиції) – видача (екстрадиція) підсудних здійснюється Міністерством юстиції України.

По-перше, оскільки законодавець не надає тлумачення терміну «підсудний» у даному Кодексі, а подає його в дужках після терміну «обвинувачений», можна дійти висновку, що це тотожні поняття і, відповідно, підсудний користується правами та виконує обов'язки обвинуваченого у кримінальному провадженні.

По-друге, у ст. 574 КПК України термін «підсудний» використовується окремо від «обвинувачений», не зважаючи на те, що зміст його у кодексі не розкритий.

По-третє, мають місце сумніви щодо доцільності цього терміну у кодексі взагалі, оскільки він не виконує жодної функції. Вважаємо, що це своєрідний «апендикс» у даному законодавчому акті, в якому немає потреби і який необхідно «видалити».

Іншим відкритим питанням вважаємо визначення статусу особи, відносно якої направлено до суду не обвинувальний акт, а клопотання про застосування до неї примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК України).